

Павленко Вікторія
Кропивницький, Україна
ORCID: 0000-0002-8160-8629

ПЕРЕВЕДЕННЯ СПЛАТИ ПОДАТЕЙ З МІДНОЇ НА СРІБНУ МОНЕТУ В НАДДНІПРЯНСЬКІЙ УКРАЇНІ В 30-Х РОКАХ XIX СТ.

TRANSFER OF TAXES PAYMENTS FROM COPPER TO SILVER COINS IN DNIEPER UKRAINE DURING 30S OF THE XIX CENTURY

Друга половина XVIII – перша третина XIX ст. стали завершальним етапом наступу російського самодержавства на українську автономію⁷. Як відомо, наприкінці XVIII ст. «майже вся територія України (Лівобережжя, Правобережжя й Південь), попри збереження за ними певних особливостей оподаткування, були включені до фінансової системи Російської імперії <...>, а населення поділене на податні й неподатні стани»⁸. У феодальній податковій системі Російської імперії платниками прямих податей: подушного, оброчної податі та гільдійських зборів – були представники непривілейованих станів – селяни, міщани та купецтво⁹. Негаразди у царині держаних фінансів, хронічний бюджетний дефіцит, передусім пов'язаний із агресивною мілітарною політикою російського самодержавства, провокували уряд до посилення податкового тиску на підданих¹⁰. Така фіскальна політика зумовлювала наявність спроб ухилення від сплати податей чи їхньої мінімізації. Це яскраво помітно на прикладі сплати гільдійських податей купецтвом, коли урядовці були змушені зменшити податкові платежі¹¹.

Проте основну масу податкових надходжень до державної скарбниці імперії забезпечували представники різних категорій селянства, зокрема й з Наддніпрянської України¹².

Однією із проблем сплати податкових надходжень було визначене законодавцем внесення податей асигнаціями та мідною монетою. Дана норма

⁷ Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760-1830. К.: Основи, 1996. 317 с.

⁸ Орлик В.М. Податкова політика уряду Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст.: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук (рукопис). Переяслав-Хмельницький, 2008. С.146.

⁹ Орлик В.М. Подушна система оподаткування в українських губерніях Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XII. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2006. С.119-125.; Орлик С.В. Еволюція системи оподаткування нерухомого майна в Російській імперії наприкінці XVIII – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній). дис. ... кан. екон. наук: 08.00.01. Кіровоград, 2012. 246 с.

¹⁰ Орлик В.М. До питання фінансового стану українських губерній у другій чверті XIX ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2002. Вип.2. Ч. II. С.45–48.; Орлик В.М. Державні фінанси Російської імперії першої половини XIX ст.: стан та основні тенденції. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Історичні науки: Збірник наукових праць*. Ізмаїл, 2011. Вип. 30. С. 128–142.

¹¹ Рьндзюнський П.Г. Гильдейская реформа Канкрин 1824 г. *Исторические записки*. 1952. №10. С.110–139.; Орлик В.М. Податковий тиск на торгівельно-промислове населення Російської імперії та реформа Єгора Канкрин 1824 р. *Вісник податкової служби України*. №9, 2008. С.74-76.

¹² Левіцький О. Положение крестьян Юго-Западного края во 2-й четверти XIX ст. К.: Типо-литография Т-ва Н.А. Гирич, 1906. 46 с.; Гуржій І. Розклад феодально-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини XIX ст. К.: Держполітвидав УРСР, 1954. 451 с.; Лазанская Т.И. Государственные крестьяне Украины в период кризиса феодально-крепостнической системы К.: Наук. думка, 1989. 116 с.; Орлик В.М. Державні селяни у податковій політиці Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст. (на матеріалах українських губерній). *Український історичний журнал*, 2007. №1 (472). С.94-104; Орлик В.М. Селянство України у фіскальній політиці імперій Романових і Габсбургів. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XIII. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2007. С.83-86; Гуржій О.І., Орлик В.М. Оподаткування сільського населення України (XVII – середина XIX ст.) [монографія]. Черкаси: Ант, 2011. 196 с.; Гуржій О.І., Орлик В.М. Селяни України та їх оподаткування в XVII – середині XIX ст. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2012. 278 с.

значно посилювала фіскальний тиск, адже представники податних станів для сплати податей змушені були обмінювати власні заощадження, які зазвичай робилися у срібній монеті¹³, на мідні монети і, внаслідок цього, втратити частину таких заощаджень у процесі обміну. Наші сучасники зіштовхуються з подібною проблемою у випадках зберігання заощаджень у валюті і втрати їхньої частки під час валютно-обмінних операцій. Загалом дана проблема через методологічні складнощі¹⁴ не отримала належного висвітлення в історіографії¹⁵.

Ні імперський уряд, ні міністерство фінансів, очолюване у той час Є. Канкріним, знаючи про таке додаткове фінансове навантаження на представників податних станів, не відмінило цю фіскальну норму. Лише запровадило у якості експерименту з 1832 р. можливість сплати податей не лише визначеними у законі асигнаціями та мідними монетами, а й срібними монетами з окремих категорій селян Лівобережної України¹⁶. У цілому ж по імперії сплата податей у срібній монеті була узаконена 1839 р.¹⁷ в процесі грошової реформи 1839 – 1843 рр.¹⁸

Література

1. Годунова Л. В. Українські землі в податковій політиці Росії (XVIII – початок XX ст.): історіографія. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Кіровоград, 2015. 237 с.
2. Гуржій І. Розклад феодално-кріпосницької системи в сільському господарстві України першої половини XIX ст. К.: Держполітвидав УРСР, 1954. 451 с.
3. Гуржій О.І., Орлик В.М. Оподаткування сільського населення України (XVII – середина XIX ст.) [монографія]. Черкаси: Ант, 2011. 196 с
4. Гуржій О.І., Орлик В.М. Селяни України та їх оподаткування в XVII – середині XIX ст. Біла Церква: Вид. Пшонківський О. В., 2012. 278 с.
5. Когут З. Російський централізм і українська автономія: Ліквідація Гетьманщини, 1760 – 1830. К.: Основи, 1996. 317 с.
6. Лазанская Т.И. Государственные крестьяне Украины в период кризиса феодално-крепостнической системы К.: Наук. думка, 1989. 116 с.

¹³ Орлик В.М., Павленко В.О. Грошовий вимір господарства українського селянства в середині XIX ст. (на матеріалах села Мліїв, Черкаського повіту Київської губернії). Український селянин. 2020. Вип.24. С.42-48. <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2020-24-Orlyk-Pavlenko>

¹⁴ Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. *Універсум історії та археології*. 2019. Том 2 (27) Вип 2. Дніпро. С.5-27 <https://doi.org/10.15421/26190201>

¹⁵ Годунова Л. В. Українські землі в податковій політиці Росії (XVIII–початок XX ст.): історіографія. дис. ... канд. іст. наук: 07.00.06. Кіровоград, 2015. 237 с.; Орлик В.М. Проблеми історії податкової політики Російської імперії в українському селі кінця XVIII – початку XX ст. в “аграрній” історіографії./Історія України. Маловідомі імена, події, факти. (Збірник статей). Випуск 27. К.: Інститут історії НАН України, 2004. С.224-239.;

¹⁶ О взимании податей: подушной, за право винокурения и оброчной в малороссийских губерниях, вместо ассигнаций, серебряною: Именной указ, данный Министру Финансов, 23 марта 1832 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.7. № 5246. С.130; Орлик В.М. Козацтво Лівобережної України у фінансовій політиці Російської імперії у кінці XVIII – середині XIX ст. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип.ХVI. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2009. С.83-97.

¹⁷ О переложении на серебро разных податей и сборов: Именной указ, данный Сенату, опубликованный 19 Ноября, 9 ноября 1839 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.14. Отд.1. №12867. С.839–840.

¹⁸ О новой медной монете на серебро: Именной указ, данный Сенату, опубликованный 9 октября 1840 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.15. Отд.1. №13757. С.550.

7. Левицкий О. Положение крестьян Юго-Западного края во 2-й четверти XIX ст. К.: Типо-литография Т-ва Н.А. Гирич, 1906. 46 с.
8. О взимании податей: подушной, за право винокурения и оброчной в малороссийских губерниях, вместо ассигнаций, серебряною: Именной указ, данный Министру Финансов, 23 марта 1832 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.7. № 5246. С.130.
9. О новой медной монете на серебро: Именной указ, данный Сенату, опубликованный 9 октября 1840 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.15. О.1. №13757. С.550.
10. О переложении на серебро разных податей сборов: Именной указ, данный Сенату, опубликованный 19 Ноября, 9 ноября 1839 г. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 2. Т.14. Отд.1. №12867. С.839–840.
11. Орлик В.М. Державні селяни у податковій політиці Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст. (на матеріалах українських губерній). Український історичний журнал, 2007. №1 (472). С.94–104.
12. Орлик В.М. Державні фінанси Російської імперії першої половини XIX ст.: стан та основні тенденції. *Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету: Історичні науки: Збірник наукових праць*. Ізмаїл, 2011. Вип. 30. С. 128–142.
13. Орлик В.М. До питання фінансового стану українських губерній у другій чверті XIX ст. *Вісник Академії праці і соціальних відносин Федерації профспілок України*. 2002. Вип.2. Ч.ІІ. С.45–48.
14. Орлик В.М. Козацтво Лівобережної України у фінансовій політиці Російської імперії у кінці XVIII – середині XIX ст. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип.ХVІ. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2009. С.83–97.
15. Орлик В.М. Податкова політика уряду Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст.: Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук (рукопис). Переяслав-Хмельницький, 2008. 547 с.
16. Орлик В.М. Податковий тиск на торгівельно-промислове населення Російської імперії та реформа Єгора Канкріна 1824 р. *Вісник податкової служби України*. №9, 2008. С.74–76.
17. Орлик В.М. Податкові органи Російської імперії в Україні (історіографія проблеми). *Український історичний журнал*. 2005. №4 (463). С.190–199.
18. Орлик В.М. Подушна система оподаткування в українських губерніях Російської імперії в кінці XVIII – середині XIX ст. *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Вип.ХІІ. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2006. С.119–125.
19. Орлик В.М. Проблеми історії податкової політики Російської імперії в українському селі кінця XVIII – початку XX ст. в «аграрній» історіографії. *Історія України. Маловідомі імена, події, факти.* (Збірник статей). Випуск 27. К.: Інститут історії НАН України, 2004. С.224–239.

20. Орлик В.М. Селянство України у фіскальній політиці імперій Романових і Габсбургів. Проблеми історії України XIX – початку XX ст. Вип. XIII. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2007. С.83–86.
21. Орлик В.М. Фінансова політика Російської імперії в українських губерніях у XIX ст. (історіографія проблеми). *Проблеми історії України XIX – початку XX ст.* Вип. XI. Київ.: Ін-т історії України НАН України, 2006. С. 85–95.
22. Орлик В.М., Орлик С.В. Теоретико-методологічні та джерелознавчі проблеми економічної історії України. *Універсум історії та археології.* 2019. Том. 2 (27) Вип 2. Дніпро. С.5–27 <https://doi.org/10.15421/26190201>
23. Орлик В.М., Павленко В.О. Грошовий вимір господарства українського селянства в середині XIX ст. (на матеріалах села Мліїв, Черкаського повіту Київської губернії). *Український селянин.* 2020. Вип.24. С.42–48. <https://doi.org/10.31651/2413-8142-2020-24-Orlyk-Pavlenko>
24. Орлик С.В. Еволюція системи оподаткування нерухомого майна в Російській імперії наприкінці XVIII – початку XX ст. (на матеріалах українських губерній). дис. ... кан. екон. наук: 08.00.01. Кіровоград, 2012. 246 с.
25. Рынцзюнский П.Г. Гильдейская реформа Канкрина 1824 г. *Исторические записки.* 1952. №10. С.110–139.